

OSMANLI DÖNEMİ'NDE DARÜLFÜNUN

Osmanlı Devleti'nde geri kalmışlığın sebepleri arasında; eğitim sisteminin yeniliklere açık olmaması ve batıda hızla gelişen bilim ve teknolojinin gerektirdiği kurumların oluşturulmaması önemli yer tutar. Tanzimat Dönemi ile başlayan yenileşme hareketleri eğitim sistemini de medreselerin baskısından kurtarmaya çalışıldığı dönem olmuştur.

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat dönemi ile hızlanan batılılaşıma süreci kendini birçok alanda göstermiştir. Bunlardan biri de eğitim alanıdır. Tanzimat döneminde, medreseden farklı bir eğitim müessesesi kurma teşebbüsleri içerisinde, "Darülfünun" kurma düşünceleri, 1845 yılından itibaren ortaya atılmıştır.

Darülfünun'a "fenler evi" manasına gelen bu adın verilmesi, o günün şartlarında medreseden ayrı bir müessese olduğunu çarpıcı bir şekilde ortaya koymak düşüncesinden doğmuştur.

İlk ve ortaöğretimdeki modernleşme hareketlerinin ardından yükseköğretimde de modernleşme ihtiyacı önemli derecede hissedilmiş, medreselerle mücadele etmek ve tekellerini kırmak için yükseköğretim konusu dikkat çekmeye başlayan bir mesele olmuştur. Bu amaçla Meclis; ilk ve ortaokullar genel müfettişi ve Divan-ı Hümayun azası Kemal Efendi'yi Fransa, İngiltere ve Almanya'daki yükseköğretim teşkilâtını gidip görmekle görevlendirmiştir.

1845' te kurulan Meclis-i Muvakkat'ın hazırlamış olduğu ve Meclis-i Vala'nın onayladığı ilk rapor teşkilât yönünden eğitim sistemine iki yenilik getirmektedir;

1. Avrupa'da olduğu gibi üç kademeli eğitim ve öğretim sistemine doğru yönelme fikri sezilmektedir. Bu durumda sıbyan ve rüşdiye okullarının üstünde bir Darülfünun kurulmak istenmiştir.

2 . Meclis-i Maarif 'in kurulması istenmiştir.

Eğitim alanında reform yapmak amacıyla kurulan Meclis-i Muvakkat, 1846 yılında Meclis-i Vala'ya bir rapor sunmuş ve "Darülfünun" adı ile yeni bir eğitim kurumunun tesisi fikrini ileri sürmüştür. Bu okulun açılmasındaki ilk hedef, devlet işlerini daha iyi bir şekilde yürütecek bilgili personel (münevver bendegân) yetiştirmektir.

Darülfünun'un açılması 1846 yılında kararlaştırılmış ve bu tarihte bir binanın temeli dahi atılmıştır. İnşaatı biten bazı kısımlarının açılması ile Darülfünun ancak, Ocak 1863 tarihinde Derviş Paşa'nın halka açık Fizik dersleri vermesiyle öğretime başlamıştır. İki yıl kadar süren bu derslere katılanlar bir sınava tabi tutulmuş ve başarılı olanlara sertifika verilmiştir.

Darülfünun binasının inşaatı 1865 yılında bitirilmesine rağmen bu bina, Maliye Nezaretine verilince Darülfünun da Nuri Paşa konağına taşınmıştır. Burada aynı yıl içinde çıkan bir yangın neticesinde 4000'e yakın kitabı ile birlikte yanarak ortadan kalkmıştır. Böylece ilk Darülfünun denemesi iki yıl gibi kısa bir süre içinde akim kalmış, ancak, Darülfünunun açılması fikrinden vazgeçilmemiştir.

Darülfünun'un yeniden açılması yönündeki ilk teşebbüs, 1869 yılında yayımlanan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile başlamaktadır.

Bu nizamnamenin 79. maddesine göre İstanbul'da "Darülfünun-ı Osmani" adıyla bir yüksekokul kurulacaktı. Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile öngörülen "Darülfünun-ı Osmani" 1870 yılında açılmış, müdürlüğüne de Avrupa'da öğrenim görmüş olan Hoca Tahsin Efendi getirilmiştir.

1870 yılında açılan Darülfünun'da Hikmet ve Edebiyat, İlm-i Hukuk, Ulum-ı Tabiiye ve Riyaziye olmak üzere üç şube yer almıştır. Öğrenci olabilmek için en az 16 yaşını doldurmanın şart olduğu Darülfünun'da dersler Türkçe okutulacaktır.

Darülfünunda öğrenci olabilmek için ilk yıl binden fazla aday giriş sınavına katılmış, ancak, 450'den fazla öğrenci başarılı olarak kayıt yaptıırabilmiştir.

Ağustos 1870'te öğrencilerinin büyük bir çoğunluğu başarılı olarak bir üst sınıfa geçmiştir. Buna rağmen, ikinci teşebbüs de 1873 yılında okulun kapatılması ile başarısız olmuştur.

Darülfünun kurulması yolundaki üçüncü teşebbüs, Mekteb-i Sultanî (Galatasaray Lisesi) dâhilinde kurulan Darülfünun-ı Sultanî'dir. Darülfünun-ı Sultanî 1874-75 öğretim yılında faaliyete başlamış, ancak bu teşebbüste 1879 yılına kadar devam edebilmiştir.

Darülfünun'un bu kapalılık dönemi, 21 yıl gibi uzun bir süre sürmüş ve nihayet 1900 yılında yeniden açılması ile sona ermiştir. Bu açılışta Sadrazam Sait Paşa'nın etkisi büyüktür. Zira bu dönemde Avrupa'da gelişen "Genç Türk" hareketinden çekinildiğinden dolayı, Avrupa'ya yükseköğrenim için öğrenci gönderilmemeye başlanmıştır.

Sait Paşa, Darülfünun açıldığı takdirde, getireceği faydaları Padişaha açıklarken, evvela hakiki ilimle uğraşanların politika ile uğraşmayacağını, sonra da Darülfünun açıldığı takdirde, Avrupa'ya öğrenci göndermeye lüzum kalmayacağını dolayısıyla da Avrupa'dan tehlikeli fikirlerin gelmeyeceğini ileri sürüyordu".

Sait Paşa'nın gayretleri neticesinde Darülfünunun yeniden açılması 14 Ağustos 1900 (1 Ağustos 1316) tarihinde çıkarılan 27 maddelik "Darülfünun Nizamnamesi" ile sağlanmıştır. "Darülfünun-ı Şahane" adını alan okul, ayrı bir binaya gerek görülmeyerek eskiden Valide Mektebi ile Darülmaarif olan ve daha sonra yeniden inşa edilen Cağaloğlu'ndaki II. Mahmud türbesine bitişik Mülkiye Mektebi binası içinde öğretime başlamıştır. Yönetimi de Mülkiye Mektebi Müdürü Recai Efendi'ye verilmiştir. Darülfünun-ı Şahane: Ulûm-u Âliye-i Diniye, Ulûm-u Riyaziye ve Edebiyat şubeleri olmak üzere üç şube halinde Abdülhamit'in tahta çıkışının 25. yılına tesadüf eden 1 Eylül 1900 (19 Ağustos 1316) tarihinde resmen açılmıştır.

Darülfünun'un bu defa ki açılışında Sait Paşa'nın gayretlerinin yanı sıra Sultan Abdülhamit'in "zararlı fikirleri kontrol etme" düşüncesi de etkili olmuştur.

Nitekim 14 Ağustos 1900 tarihinde çıkarılan Darülfünun nizamnamesinin 3., 5. ve 7. maddeleri ile Darülfünun'daki şubelerin idari, ilmi serbestliği değişmiş, hükümetin kontrolü artmıştır. Nizamnamenin 11. ve 12. maddeleri ile öğrencilerin öğretim anında sıkı bir kontrol altına alınması sağlanmış, Darülfünun'a alınan öğrenci sayısı sınırlandırılmıştır. 16. madde ile de eğitim paralı hale getirilmiştir.

Ayrıca Darülfünun, ilk açılışından beri müstakil bir müdürü ve binası varken bu dönemde Mülkiye Mektebi binasında bu okulun müdürüne bağlı olarak kurulmuştur. Daha önceki Darülfünunlarda devletin "münevver memur" yetiştirmek hedefi burada "meslek adamları" yetiştirmeye yönelmiştir.

Bununla birlikte, Darülfünun-ı Şahanenin açılması, ülkede ilk defa kesintisiz üniversite eğitiminin başlangıcını oluşturmaktadır. Ayrıca, Darülfünun-ı Şahane'de uygulanan yönetim tarzı, Türkiye üniversitelerinde uygulanan ilk merkeziyetçi yönetimdir. Darülfünun Müdürü, Maarif-i Umumiye Nezaretinin takriri ile Padişah tarafından tayin olunmaktadır. Müdür, nizamnamenin hükümlerinin uygulanmasını sağlayacak, her altı ayda bir yapılanlar hakkında Maarif Nezaretine rapor verecektir. Nizamname ile II. Meşrutiyet dönemine damgasını vuran merkeziyetçi yönetim kendisini Darülfünun'da da göstermektedir.

“Darülfünun-ı Şâhâne Ulûm-ı Âliye-i Diniye [Yüksek Din İlimleri] ve Ulûm-ı Riyâziye ve Tabiiye [Matematik ve Doğa Bilimleri] ve Edebiyat Şubelerinden mürekkebdır”. Darülfünun üç şubeden oluşmuş gibi görünmekle birlikte mevcut olan Mekteb-i Hukuk ile Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye dahi Darülfünun-ı Şâhâne şubelerinden sayılmıştır.

Yüksek Din İlimleri şubesinin öğrenim süresi 4 yıl, edebiyat ve matematik şubelerinin öğrenim süresi 3 yıldır.

“Üç şubenin bir müdürü olacaktır. Müdür, Maarif-i Umûmiye Nezâreti’nin yazısı üzerine “irâde-i seniyye-i hazreti padişahî ile nasb ve tayin buyurulacaktır.”

Her şubenin birer müdür muavini ve lüzumu kadar muallim ve memurîn ve hademesi olacak”dır. “Darülfünun muallimleri talim ve tedris edecekleri ulûm [bilimler] ve dürûsda [derslerde] ihtisas-ı tam ile mütehassıs [tam anlamıyla uzman] ve maruf [tanınmış] ve sıfat-ı matlûbe ile müştehir ve mevsuf [istenilen özellikler ile tanınan ve vasıfları taşıyan] bulunmaları meşrutdur [şarttır].”

“Darülfünun’a her sene kabul olunacak müteallimînin [öğrencilerin] adedi Ulûm-ı Âliye-i Diniye Şubesi’nde otuzu, Ulûm-ı Riyaziye ve Tabiiye ile Edebiyat Şubelerinde yirmi beşeri geçmeyecektir”. (Md.12). Bu maddeye göre yıllık alınacak toplam öğrenci sayısı 80 olarak sınırlandırılmıştır.

Daha sonraki düzenlemeyle edebiyat şubesinin öğrenim süresi 2 yıla indirilmiştir. Darülfünun-ı Şâhâne'nin ders programları 22 Mayıs 1904'de yeniden düzenlenmiştir.¹² Darülfünun-ı Şâhâne'de okutulan derslere ve bunların haftalık ders saatlerine bakıldığında her şube için okutulan derslerin o alanda yüzeysel bir genel kültür vermeye yönelik olduğu görülmektedir. Haftalık ders saatleri de son derece az olup Ulûm-ı Âliye-i Diniye Şubesi için 10–11, Edebiyat Şubesi için 11–13 ve Fünûn Şubesi için 8–10'dur. Cuma ve Pazar günlerinin tatil olduğu ve haftada beş gün öğretim yapıldığı göz önüne alındığında gündelik olarak 2–3 saat ders yapılmaktadır.

II. Meşrutiyet'in ilk yıllarındaki gelişmeler

Darülfünun'un asıl gelişmesi, II. Meşrutiyet döneminde İttihat ve Terakki Fırkası (İ.T.) zamanında olmuştur. Bunun ilk emaresi olarak Darülfünun, 21 Ağustos 1909 (8 Ağustos 1325) tarihinde Darülhayr'ın kaldırılması ile boşalan Veznecilerdeki Yusuf Kamil Paşa'nın eşi Zeynep Hanım'ın konağına nakl edilmiş, yönetimine de Mekteb-i Mülkiye müdüründen ayrı bir müdür atanmıştır.

Böylece Darülfünun ile Mekteb-i Mülkiye yönetimleri birbirinden ayrılmıştır. Darülfünunun ders programları da değiştirilerek, tarihe, edebiyata, felsefeye dair dersler konmuştur¹⁸. Ayrıca öğrenci sayısındaki kısıtlama ve ücret de kaldırılmıştır. Bu dönemde Darülfünun-ı Şahane adı "Darülfünun-ı Osmani"ye çevrilmiş ve Fen şubesi de ikiye ayrılmıştır¹⁹. 1908 Kasımında Tıbbiye-i Mülkiye Tıp Fakültesi, 1909' da da Hukuk Mektebi Hukuk Fakültesi olarak Darülfünun'a bağlanmış, böylece şube sayısı beşe çıkmıştır. Ayrıca Eczacılık ve Dişçilik Mektepleri Tıp şubesine bağlandığı gibi, vilayetlerdeki Tıbbiye ve Hukuk mektepleri de Darülfünun'a bağlanmıştır.

Bu düzenlemelerden sonra Darülfünun, hızla büyümeye ve gelişmeye başlamıştır. Öğrenci sayısındaki kısıtlamanın kalkması üzerine artan talebi karşılayabilmek için, ek sınıflar inşası kararlaştırılmış, bu konuda Meclis-i Vükela kararıyla bir tahsisatın temini dahi sağlanmıştır.

Darülfünun'daki bu olumlu gelişmeler öğretmen kadrosuna da yansımıştır. Bu dönemde yapılan çeşitli atamalarla kadro güçlendirilmeye çalışılmıştır. Darülfünun Edebiyat muallimi olan Halit Ziya [Uşaklıgil] Bey'in-Mabeyn-i Hümayun Başkatibi- işlerinin yoğunluğu nedeniyle ders veremeyeceğinin anlaşılması üzerine yerine vekillerinden Hamdullah Suphi (Tanrıöver) Bey 2. sene Edebiyat-ı Osmaniye ve Ahmed Hikmet Bey 3. sene Tarih-i Edebiyat derslerine tayin olunmuşlardır. Hamdullah Bey ayrıca Fen terbiye muallimliğine de atanmıştır.

Türk eğitim tarihinin en önde gelen kişilerinden biri olan Emrullah Efendi'nin (1858–1914)18kuruluşunda basit bir yüksekokul olan Darülfünun'un üniversiteleşmesi yolunda atılan adımlarda çok önemli bir yeri vardır. Oldukça kısa süren Maarif Nâzırlığı sırasında Darülfünun'da önemli düzenlemeleri yapmayı başarmış, hazırladığı bazı düzenlemeleri ise bir yandan dönemin siyasal koşullarına ters düşmesi ve öte yandan da görevden ayrılması nedeniyle gerçekleştirememiştir.

Emrullah Efendi eğitim alanındaki görüşlerini “Tûbâ Ağacı Nazariyesi” ile açıklamıştır. Buna göre, eğitimde yenileşme ve çağdaşlaşma aşağıdan yani ilköğretimden değil, yukardan yani Darülfünun'dan başlamalı ve gelişme yukardan aşağıya doğru yaşama geçirilmelidir. Emrullah Efendi'ye göre insanlığın gelişimi bilimlerin üniversitelerde geliştirilmesi yoluyla olmuştur. Önce bilimsel zihniyeti yerleştirip geliştirmek gereklidir ve bu da Darülfünun'da yapılabilir. Bu teori adını cennette bulunan kökleri yukarda ve dalları aşağıda olan Tûbâ Ağacı'ndan almıştır.

II. Meşrutiyet'in ardından öğrenci sayısındaki sınırlamanın kaldırılması üzerine Darülfünun'a ve özellikle Hukuk Şubesi'ne büyük bir öğrenci akını olmuştur. Hukuk Şubesi'ne 1500–2000 dolayında öğrencinin kaydolmasının ardından bu konuda bazı önlemler alınması gerektiği görülmüş ve Darülfünun'a gireceklerin idadî mezunu olmaları koşulu getirilmiştir.

Maarif Nâzırı Emrullah Efendi bu soruna bir çözüm olarak medrese çıkışlılar ve idadî mezunu olmayanlar için başlangıçta bir yıl süreli olan bir “İhtiyat Sınıfı” [Hazırlık Sınıfı] açmış ve daha sonra bunun süresi iki yıla çıkartılmıştır. İlk yıl bu sınıfa 860 kişi kaydolmuştur.

Yabancı dil konusundaki görüşünü “Avrupa dillerini iyi bilmeliyiz” biçiminde ifade eden Emrullah Efendi ilk Maarif Nâzırlığı döneminde Darülfünun'da bir El sine [Diller] Şubesi açmıştır.

Edebiyat Şubesi'ne baēlı olarak açılan bu bölümde Fransızca, İngilizce, Almanca, İtalyanca ve Rusça dillerinin öğretilmesi ve isteyenlere bu dillerin edebiyatları konusunda da bilgi verilmesi hedeflenmiştir.

Emrullah Efendi Avrupa'daki Hukuk okullarında şube bulunmadığını belirterek Mekteb-i Hukuk'daki şubeleri tümüyle kaldırmak istemiş ve ilk aşamada dört olan şube sayısını ikiye indirmiştir.

II. Meşrutiyet'in ardından Darülfünun'un yeniden gündeme gelmesi üzerine dönemin coşkulu havası içinde Tevfik Fikret “Darülfünun Marşı için” bir güfte yazmıştır. Bu şiir Darülfünun'un bir aydınlanma ocağı olacağı, cehaleti ve karanlığı yok edeceği beklentisini yansıtmaktadır. Bu güfte o dönemde çok sayıda marş bestelemiş olan Mehmed Zatî [Arca] Bey tarafından bestelenmiş ve notaları basılmıştır.

II. Meşrutiyet'in başlangıcında etkinlik kazanan “meşveret” [müşaverede bulunma, danışma] kavramının da etkisiyle Darülfünun'un her şubesinde bir Meclis-i Muallimîn [Muallimler Meclisi] oluşturulmuş, bu meclislerin kuruluş ve çalışma esasları ile görev ve yetkilerini belirlemek üzere üç maddelik “Darülfünun Şubelerinde Mecâlis-i Muallimînin Vezâifini Mübeyyin Talimat” [Darülfünun Şubelerindeki Muallimler Meclislerinin Görevlerini Belirleyen Talimat] hazırlanarak 8 Kânun-ı evvel 1327 (21 Aralık 1911)'de yürürlüğe konulmuştur.

Şükrü Bey Maarif Nâzırı olduktan sonra Darülfünun'u düzeltmek için öncelikle Ziya Gökalp'ın muallim olarak Darülfünun'a girmesi konusunda ısrarcı olmuş ve buna önce karşı çıkan Ziya Gökalp daha sonra Talât Bey'in de ısrarı karşısında kabul etmiştir. İttihat ve Terakki'nin Merkez-i Umûmî üyesi yani üst düzey yöneticilerinden olan Ziya Gökalp'ın Darülfünun'da muallim olarak bulunması bu cemiyet için önem taşımaktadır.

1. Darülfünun'un özerkliğine, düşünce özgürlüğüne saygı göstermiş ve bu kavramların yerleşmesi için çaba göstermiştir.
2. İlk kez Darülfünun eğitiminin bir sistem içinde ele alınmasını savunmuş, bir millî amacın gerekli olduğunu ileri sürmüştür. Gene ilk kez yalnız bilimsel araştırmanın memlekete ait gerçekleri ortaya çıkaracağını savunmuş ve Darülfünun'un en önemli görevinin öğretim olduğu kadar araştırma olduğunu ısrarla vurgulayan ilk düşünür olmuştur.
3. Millî kültür kavramının Edebiyat Fakültesi'nde biçimleneceğine inanmış ve bu fakültenin güçlenmesi için önemli atılımlar yapmıştır. Edebiyat Fakültesi, Ziya Gökalp'ın üniversite sisteminin ve kültür anlayışının belkemiğidir.
4. Darülfünun yayınlarının, fakülte dergilerinin ve ders kitaplarının yayınlanmasına büyük destek vermiştir.
5. Çok sayıda gencin lisansüstü öğrenim görmek üzere Avrupa ülkelerine gönderilmesini sağlamıştır.

Darülfünun'da Alman hocalar (1915–1918)

Darülfünun Edebiyat, Fen ve Hukuk Fakültelerine Alman öğretim elemanları getirilmiştir. Tıp Fakültesi'ne gelen olmamıştır. Burada Tıp Fakültesi hocalarının karşı çıkışlarının ve dirençlerinin etkili olduğu da düşünülebilir. Alman öğretim elemanlarının gelişi ve atanmaları beş aşamada olmuştur.

Gelen Alman müderrisler için Maarif Nezâreti tarafından bir sözleşme hazırlanmıştır. Müderrisler ile Osmanlı Hükûmeti adına Maarif Nâzırı Şükrü Bey tarafından imzalanan sözleşmeye göre İstanbul Darülfünunu'ndaki muallimlik görevini üstlenen müderrisler Osmanlı Devleti'nin mutluluk ve esenliği için çalışmayı ve görevlerinin tümünü irfan ve vicdanlarına uygun olarak iyi bir biçimde yerine getirmeyi kabul ederler. (Md.1).

Haftalık ders ve uygulamalar toplamı 12 saati aşmayacaktır. (Md.2). Hizmet sırasında fes giyilmesi zorunludur. (Md.5). Uygulama için gereken yerler, öğretim araçları ve bunların sürekli giderleri Darülfünun yönetimi tarafından hazırlanacak ve sağlanacaktır. (Md.11).

Müderislere geldikleri üniversitedeki akademik konumlarına göre yıllık 750 veya 1000 Osmanlı lirası maaş verilecektir. Ödemeler müderisin İstanbul'a varış tarihinden itibaren her ay sonunda aylık taksitler biçiminde yapılacaktır. (Md.6). Gelişlerinde ve dönüşlerinde evli olup olmadıklarına göre 60 veya 100 Osmanlı lirası yolluk ödenecektir.

Müderislerin Osmanlı Hükûmeti'nden emeklilik isteme hakları yoktur. (Md.10). Sözleşme süresi beş yıldır.

Eğer Osmanlı Hükûmeti siyasî veya başka nedenlerle sözleşmeyi daha önce fesh etmek zorunda kalırsa dönüş yolluğuna ek olarak altı aylık maaşın karşılığı tazminat olarak ödenecektir. (Md.8)

Alman müderisler sözleşmenin ikinci yılının başlangıcından itibaren derslerini Türkçe olarak verecekler ve birinci yılı özellikle Türkçe öğrenmeye ayıracaklardır. Bunun yanında Almanca bilen bir muavin yardımıyla ders vermeye de gayret edeceklerdir. (Md.3).

Müdürrisler sözleşme süresince Türkiye hakkında gazete, risale veya kitaplar ile yayınlamak istedikleri yazıları önce Maarif Nâzırı'nın onayına sunacaklardır. (Md.13).

Gelen veya görevlendirilen Alman öğretim elemanlarından çok azı iz bırakabilmiş olup geri kalanları fakülte dergilerinde yasak savma niteliğinde birkaç derleme yazı yazıp ders vermekten öte bir faaliyette bulunmamışlardır.

Alman müdürrisler tarafından kurulmaya başlanılan Darülmesailer [enstitüler] için Zeynep Hanım Konağı içinde yer bulunamadığından İstanbul'un çeşitli yerlerinde büyük konaklar kiralanmış ve büyük masraflarla düzenlenip döşenmiştir.

Alman öğretim elemanları genel olarak Türk meslektaşlarını bilgisiz olarak görmüşler ve küçümsemişlerdir. Örneğin, Felsefe Müdürrisi Gunther Jacoby Darülfünun Umum Müdürü Salih Zeki Bey'i ziyaretinde kendisine Henri Poincaré'nin kitaplarını okumasını tavsiye edince Salih Zeki Bey gülerek Poincaré'nin Türkçeye çevirmiş olduğu üç kitabını masanın üzerine koymuştur.

Mütareke dönemi ülkenin içine düştüğü duruma paralel olarak Darülfünun'un da en sıkıntılı ve çalkantılı dönemidir. I. Dünya Savaşı'na katılan öğrencilerden sağ kalanlar Darülfünun'a geri dönmüşlerdir ve bunlar karmaşık duygular içindedirler.

Mütareke döneminde Darülfünun büyük sıkıntılar yaşamıştır. Bunların başında tasfiyeler ve işgaller gelmektedir. Bir grup müderris ittihatçı oldukları gerekçesiyle İngilizler tarafından Malta'ya sürülmüş, bir grup müderris de aynı gerekçeyle hükûmetler tarafından tasfiye edilmiştir. Zeynep Hanım Konağı'nın ve Haydarpaşa'daki Tıp Fakültesi binasının bir bölümü İngilizler tarafından işgal edilmiştir. Bunlara bir de malî sıkıntı eklenince Darülfünun'da eğitim ve öğretimin sürdürülmesi büyük bir sıkıntı içine girmiştir.

Dârülfünûn-ı Osmanî Ders Cetveli

Günler	Ders	Hoca	Saat
<u>Pazartesi</u>	<u>Edebiyat</u>	<u>Selim Efendi</u>	<u>5—6</u>
	Fransızca	Konstantinidi Efen.	7—8
	Tarih	Mahmud Efendi	8 . 15—9 . 15
	Coğrafya	Halid Bey	9 . 30—10 . 30
<u>Salı</u>	<u>Edebiyat</u>	<u>Selim Efendi</u>	<u>5—6</u>
	Fizik	Aziz Efendi	7—8
	Matematik	Tevfik Bey	8 . 15—9 . 15
	Resim	Mösyö Giz	9 . 30—10 . 30
<u>Çarşamba</u>	Fransızca	Konstantinidi Ef.	5—6
	Hukuk	Ahmed Kâmil Ef.	7—8
	Tarih	Mahmud Efendi	8 . 15—9 . 15
	Coğrafya	Halid Bey	9 . 30—10 . 30

Perşembe	Edebiyat	Selim Efendi	5—6
	Mantık	Kerim Efendi	7—8
	Matematik	Tevfik Bey	8 . 15—9 . 15
	Tarih	Mahmud Efendi	9 . 30—10 . 30
Cumartesi	Hukuk	Ahmed Kâmil Ef.	5—6
	Fransızca	Konstantinidi Efen.	7—8
	Edebiyat	Selim Efendi	8 . 15—9 . 15
	Fizik	Aziz Efendi	9 . 30—10 . 30

Kitabet ve Edebiyat	Haftada 5 saat	Selim Efendi	1500 kuruş
Fransızca	Haftada 3 saat	Pertev Efendi	1000 kuruş
Hukuk	Haftada 2 saat	Ahmed Kamil Efendi	800 kuruş
İktisat	Haftada 1 saat	Sakızlı Ohannes Efendi	500 kuruş
Coğrafya	Haftada 2 saat	Halid Bey	700 kuruş
Usul-i defterî	Haftada 2 saat	Münir Bey	1000 kuruş
Resim	Haftada 1 saat	Mösyö Giz	500 kuruş

O sırada hazırlanmakta olan 1870 (1287) senesi *Devlet Salnamesi*'nde Dârülfünûn ders programı ve hocaları aşağıdaki şekilde verilmiştir ⁶¹:

Botanik-zooloji-jeoloji	Miralay Dr. Rıfat Bey
Felsefe ve Kelâm	Mevaliden Abdulkerim Efendi
Tarih	Mahmud Efendi
Kitabet ve edebiyat	Selim Efendi
Matematik, fizik, astronomi	Tevfik Bey
Fıkıh ve usûl-i fıkıh	Mustafa Vehbi Efendi
Kimya	Aziz Efendi ve Bonkowski Efendi (muavin)
Coğrafya	Halid Bey
Resim	Mösyö Giz
Hukuk	
Fransızca	Konstantinidi Efendi
İktisat	Ohannes Efendi
Usûl-i defterî	

1. **Fizik:** ısı, ses, ışık, ateş, yanma, kuvvet, boşluk, telgraf, görme ve emsali.
2. **Kimya:** yeni madenler, demir, çelik, analiz ve yanma.
3. **Meteroloji:** buhar ve hava, fırtınalar, zelzele, gök kuşağı, kar ve yağmur, tulumba.
4. **Kozmoğrafya:** Güneş ve mahiyeti, ay, yıldızlar ve galaksiler, kuyruklu yıldızlar, seyyare-i arz (yer küre).
5. **Psikoloji (ilm-i tabiat-ı insan):** asab-ı hassase ve muharrike, kan dolaşımı, teneffüs, kalp ve dımağ, ölüm ve hayat.
6. **Tıp:** Hıfz-ı sıhha, çevre kirliliği, vücut temizliği ve çevre düzenlemesi, iklimlerin tesiri, ilaçlar.
7. **Tabii bilimler:** esnaf-ı ben-i adem (ırklar), karınca ve arı, sınıf-ı hayvanat, idrak-ı hayvanat, cins ve nevilerin devamlı veya farklı olması, kıymetli taşlar ve bitki türleri.
8. **Jeomorfoloji:** İstanbul civarı arazi yapısı, bitki ve hayvan fosilleri.
9. **Ziraat:** Araziyi ıslah eden maddeler (gübreler), buğday, pamuk, bahçe ziraati, ağaçlar, ziraat âletleri, ziraatte en son gelişmeler.

10. İlim ve sanai'nin gelişmesi: taksim-i malûmat-ı insaniye, tertib-i fûnûn, son icadlar, matbaacılık, harp teknolojisi, riyaziye, ölçü ve tartılar.

11. İktisat: çalışmak, banka, kağıt para, ticaret, makina ve fabrika, topluluklar ve şirketler.

12. Hukuk: Hukuk-i tabiiye ve mevzua, deniz hukuku, Devletlerarası hukuk, idare hukuku, cinayet, sulh ve muharebe.

13. Ahlak: fazilet ve nakiselerin fayda ve mazarratları.

14. Edebiyat: muhtelif yazışma örnekleri, yazı çeşitleri, nesir ve şiir.

KAYNAKÇA :

- Arslan, A. (2007). “Darülfünun İlahiyat Fakültesi, Fakülte Meclisi'nin Kurulması ve İlk Meclis Zabıtları”. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 5 (13). 9-36.
- Dölen, E. (2005). “Salih Zeki ve Darülfünun”. *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*. 7 (1). 123-135.
- Dölen, E. (2008). “II. Meşrutiyet Döneminde Darülfünun”. *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*. 10 (1). 1-46.
- Olgun, K. (2002). “II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Basınında Bir Eğitim Kurumu Olarak Darülfünun (1908-1912)”. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*. (2): 185-204.
- İhsanoğlu, E. (1990). “Dârulfunûn Tarihçesine Giriş”. *Belleten*. 54 (210). 699-738.
- Başkan, G. A. (2001). “Türkiye de Yükseköğretimin Gelişimi”. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 21 (1). 21-32.